

บทที่ 1

บทนำ

ในช่วงเวลาที่ประเทศไทย กำลังเผชิญปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ และประชาชนทุกระดับประสบปัญหาต่างๆ ปัญหาหนึ่งที่ประชาชนระดับรากหญ้า ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศถูกรุมเร้า คือ ปัญหาความยากจน รัฐบาลจึงได้ประกาศสงครามกับความยากจน โดยได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่าจะจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศ และต่างประเทศด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ และบริการที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น และมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งในและต่างประเทศ และได้กำหนดระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 ประกาศ ณ วันที่ 7 กันยายน 2544 ขึ้น โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ หรือเรียกโดยย่อว่า กอ.นตผ ซึ่งฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ได้มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี (นายปลอด อติเรกสาร) เป็นประธานกรรมการ และให้คณะกรรมการ กอ.นตผ มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทการดำเนินงาน “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” กำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล รวมทั้งสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายยุทธศาสตร์และแผนแม่บทอย่างมีประสิทธิภาพ

ปรัชญาของ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นแนวทางประการหนึ่ง ที่จะสร้างความเจริญแก่ชุมชนให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น สามารถจำหน่ายในตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ โดยมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Yet Global) 2) พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance-Creativity) และ 3) การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ผลิตภัณฑ์ไม่ได้หมายถึงตัวสินค้าเพียงอย่างเดียวแต่เป็นกระบวนการทางความคิดรวมถึงการบริการ การดูแลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การต่อ ยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น จุดขายที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วประเทศ และทั่วโลกจากนโยบายของรัฐบาล ที่แถลงต่อรัฐสภา และตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย

คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 การดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างงาน สร้างรายได้ แก่ชุมชน 2) สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ให้สามารถคิดเอง ทำเอง ในการพัฒนาท้องถิ่น 3) ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) เป็นการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และที่สำคัญ คือ เน้น ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น (<http://www.thaitambon.com/OTOP/Info/Info1A.htm>)

อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมผลิตอาหาร เมื่อได้ผลิตภัณฑ์ขึ้นมาแล้วสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์อาหารหลังจากการผลิตและรอการจำหน่าย นั่นคือ บรรจุภัณฑ์ ซึ่งจะมามีบทบาทสำคัญในการเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะช่วยยืดอายุการเก็บรักษาของสินค้าและอาหารให้ยาวนานขึ้น และสามารถรักษาคุณภาพอาหารให้คงอยู่จนกระทั่งบริโภคหมด ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพอาหาร คือ สิ่งแวดล้อม ในแง่ของการส่งออกจำเป็นอย่างยิ่งที่บรรจุภัณฑ์จะต้องช่วยรักษาคุณภาพของความหอม รสชาติ และความอร่อยจนกระทั่งถึงมือผู้บริโภค ดังนั้นถึงแม้จะมีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน แต่ความไม่ได้มาตรฐานหรือการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เหมาะสม ก็คงไม่สามารถช่วยรักษาคุณภาพของอาหารไว้ได้ เมื่อมีการส่งสินค้าบริโภคออกสู่ตลาดโลกหรือเมื่อวางจำหน่ายสินค้าในซูเปอร์มาร์เก็ตที่ต้องอาศัยบรรจุภัณฑ์เป็นเชลล์แมนให้ในการช่วยขายสินค้าและมีการเปรียบเทียบกับบรรจุภัณฑ์พร้อมสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ ภายใต้การค้าแบบโลกาภิวัตน์นี้จึงไม่มีประเทศใดในโลกที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวและเฝ้าดูประเทศอื่นๆ ทำการค้ากันได้ เพราะในไม่ช้าประเทศเหล่านั้นจะเข้ามาครอบครองตลาดของประเทศที่ไม่คิดจะขยายการค้าในที่สุด

ผลการสำรวจข้อมูลการสำรวจสินค้า OTOP ในภาคใต้ตอนล่างชนิดที่เป็นอาหารพบว่าผู้ผลิตอาหารยังคงมีปัญหาการผลิตหลายๆด้านด้วยกัน เช่น ขาดความรู้ทางความเข้าใจในการนำเทคโนโลยีที่ถูกต้องหรือเหมาะสมมาใช้ในการผลิต ขาดความรู้ทางด้านการผลิตอาหารที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ คุณภาพของผลิตภัณฑ์อาหารเปลี่ยนแปลงเร็วมากระหว่างการเก็บ การขนส่งและช่วงเวลาที่สินค้าวางขาย และมีอายุการเก็บรักษาค่อนข้างสั้น อีกทั้งเกิดความเสียหายของผลิตภัณฑ์ระหว่างการขนส่ง ทั้งเนื่องจากความไม่เหมาะสมทั้งการเลือกใช้วัสดุบรรจุภัณฑ์และเทคนิคการบรรจุ นอกจากนี้พบว่ารูปแบบของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจของตลาดทำให้ความสามารถในการกระจายสินค้าไม่อยู่ในวงที่จำกัด

ดังนั้น หากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเหล่านี้ได้รับความรู้ถึงหลักการผลิตอาหารที่ถูกหลักอนามัย ปรับปรุงกระบวนการผลิต บรรจุภัณฑ์และด้านการบริหารจัดการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพแล้วจะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ และก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนและยั่งยืนต่อไป ซึ่งรายงานฉบับนี้เป็นรายงานเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี และการควบคุมคุณภาพในกระบวนการแปรรูปอาหารที่เหมาะสม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐาน รวมถึงการฝึกอบรม

จัดทำ และการนำระบบการปฏิบัติที่ดีในการผลิตอาหารหรือระบบ GMP ในกระบวนการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและ/หรือกลุ่มแม่บ้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและปลอดภัย ตลอดจนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ และเทคนิคการบรรจุที่เหมาะสม และถูกหลักอนามัย โดยพบว่าผลสัมฤทธิ์ของโครงการสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและ/หรือกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตอาหารสามารถผลิตอาหารที่ปลอดภัย มีอายุการเก็บที่ยาวนานและมีบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม และดึงดูดความต้องการของลูกค้า ส่งผลให้การกระจายสินค้าเพิ่มขึ้น ธุรกิจมีความมั่นคงขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยทางทีมวิจัยได้ดำเนินงานร่วมกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและ/หรือกลุ่มแม่บ้าน และหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรเพื่อการส่งออก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ และหน่วยงานภายในคณะอุตสาหกรรมเกษตรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผลิตภัณฑ์อาหารที่ดำเนินงานตามโครงการนี้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลแห้ง (ปลาหย็อง) ผลไม้ฉาบและ/หรือกวน (ลูกหยีกวน) และชาสมุนไพรจากส้มแขกในพื้นที่จังหวัดสตูล พัทลุง และสงขลา ตามลำดับ